Contribuţii la istoria României într-o carte din secolul al-XVII-lea

Luana Troia
Biblioteca „Gheorghe Asachi" Iaşi

Colecţia de carte veche a Bibliotecii „Gheorghe Asachi" Iaşi, cuprinde un număr mare de cărţi cu conţinut istoric. Între aceste volume, ne-a atras atenţia cel care se referă, în aproape 400 de pagini, la Columna lui Traian, acest monument care a imortalizat efortul trupelor traiane de a cuceri Dacia, şi care va fi întotdeauna întâlnirea cu una din creaţiile hărăzite să ţină aprinsă flacăra romanităţii în sud - estul european.

Cartea se intitulează ***De Columna Traiani Syntagma*** şi este scrisă de Fabretti Raphael. Ea a apărut în 1683 la Roma, în oficina tipografică aparţinând lui Angelus Tinassius, în formatul in quatro (32 cm). Numărul de rânduri pe pagină este de 40, iar dimensiunile oglinzii textului sunt de 25x16 cm.

Autorul este de origine italiană, anticar. S-a născut la Urbino în anul 1618 şi a murit la Roma în 1700. Protejat de papii Alexandru al VII-lea şi Inocent al XII-lea, el a avut acces liber în diverse depozite de arhive, închise pentru cea mai mare parte a savanţilor. A profitat de această favoare şi a redactat trei lucrări:

De Aquaeductibus veteris Romae (Roma, 1680);

Columna Trajani (Roma, 1683);

Inscriptiorum antiquarum quae in oedibus paternis asservantur descriptio (Roma, 1699).

Fabretti deschide cartea închinată Columnei lui Traian cu o prefaţă, „*Ad lectorem*", în care motivează apariţia lucrării sale, ca o necesitate cerută de istorie şi artă totodată, pentru că nu s-au păstrat prea multe documente privind domnia împăratului Traian. Fabretti îşi exprimă regretul că au pierit fără urmă ***Comentariile*** pe care însuşi împăratul Traian le scrisese. La fel şi lucrarea intitulată ***Getica*** a medicului Criton, însoţitor al împăratului roman în campaniile sale. N-au parvenit istoriei, spune Fabretti, nici cărţile închinate războaielor dacice de către istoricii Appian, Arrian şi Ammianus

BDD-A19220 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:12 UTC)

Marcellinus, sau Caius Suetonius Tranquilius, a cărui relatare despre vieţile împăraţilor romani s-a păstrat, dar care îşi încheie opera cu Domiţian, fără a mai ajunge la cuceritorul Daciei.

Autorul deplânge soarta marelui istoric Tacitus, care îşi mărturisise intenţia de a scrie istoria domniilor lui Nerva şi Traian, dar care nu a mai avut timp să o facă. Se fac referiri şi la lucrarea lui Girolamo Muziano, apărută în 1528, pe care el o socoteşte incompletă din punct de vedere al interpretării scenelor de pe Columnă.

Finalul prefeţei relevă speranţa autorului ca această lucrare să aducă lumină şi înţelegere asupra domniei lui Traian.

Cartea este structurată pe nouă capitole. În primele şapte, autorul încearcă să refacă epoca lui Traian, din puţinele surse istorice şi literare rămase. Toate aceste surse sunt raportate la scenele de pe Columnă. Din documentele pe care le studiase în depozitele de arhive, extrage fapte inedite sau, cum spune el, „*quae ad historiam pertinent omissio*."

După părerea noastră, lucrarea este încărcată cu citate din operele literare, pe care, de multe ori, fără un suport argumentat, încearcă să le regăsească în scenele sculptate pe Columnă.

În acelaşi timp, Fabretti face consideraţii asupra realizării artistice a sculpturilor de pe Columnă. El consideră că omul trebuie să ocupe întotdeauna un loc important, pe când natura, peisajul în care se desfăşoară acţiunea, vin în al doilea rând. De aceea, consideră el, artistul a înfăţişat figura omenească în proporţii cu mult mai mari decât munţii şi codrii, cetăţile, sau, în general, locuinţele omeneşti. Firește, aceste nepotriviri între om şi lucrurile din jurul lui sunt neplăcute; ele se impuneau însă artistului. O altă dovadă de măiestrie artistică constă în coordonarea şi, în acelaşi timp, armonizarea diferitelor mişcări cu singura mişcare a Columnei, care ne desfăşoară acţiunile într-o continuă progresie, de la stânga spre dreapta şi de sus în jos.

Autorul combate ideea că scenele de pe Columnă nu ar avea nici o legătură cu realitatea. Pe Columnă apar reliefuri care sunt prinse ca într-o ramă de tablou, unde pe linia de jos se înfăţişează un râu, în spatele lui o câmpie, la rândul ei străbătută de o apă; de o parte şi de alta a acestei ape se zăresc două stânci: cea dinspre nord poartă pe vârf o cetate triunghiulară ş.a.m.d. Toate aceste elemente topografice indică un anumit loc; nu un loc oarecare, ci unul real. Fabretti însă nu merge cu analiza până la a descoperi aceste locuri reale; se mărgineşte numai la observarea lor din punct de vedere artistic.

BDD-A19220 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:12 UTC)

Capitolul al VIII-lea se ocupă de imaginile de pe Columnă care înfăţişează cele două războaie dacice. Autorul culege din diverse surse istorice şi arheologice un număr mare de inscripţii pe care le compară minuţios cu cele care apar pe Columnă, referitoare la daci, la luptele romanilor, la Decebal. Una din sursele folosite de Fabretti este lucrarea ***Inscriptiones antiquae totius orbis Romani in absolutissium corpus redatae*** (Francfort, 1603), care aparţine lui Jan Gruterus.

Gruterus, filolog belgian născut la Anvers în 1560, mort în 1627, a ocupat o catedră de istorie la Universitatea din Wittenberg, de unde şi-a dat demisia în 1592. Apoi a devenit profesor şi bibliotecar la Heidelberg. Cartea menţionată mai sus, este o colecţie completă a inscripţilor din timpul Imperiului Roman, clasate într-o ordine metodică.

Fabretti comentează inscripţiile din opera lui Jan Gruterus, separând pe cele care se referă în special la daci, la războaiele purtate în timpul lui Traian. Pe acestea din urmă, le compară cu inscripţiile şi cu scenele de pe Columnă.

Ultimul capitol se ocupă de numismatică. Sunt comentate şi comparate diferite monede din timpul lui Traian, din timpul războaielor dacice, şi chiar de după domnia lui Traian. Printre monedele analizate de Fabretti, întâlnim denarul bătut după cucerirea Daciei. Efigia lui Traian, gravată pe acest denar, după cum observă autorul, sugerează echilibru sufletesc şi siguranţă, deduse din atitudinea hotărâtă a capului, din privire şi din armonia formelor anatomice. Capul rotund, părul tăiat în şuviţe scurte, acoperă parţial fruntea. Gâtul puternic este bine reliefat. Nasul drept, obrajii plini, bine delimitaţi, gura fermă, bărbia energică, sunt elemente care, în ansamblu, conferă figurii armonia. Siguranţa, echilibrul, ar putea fi interpretate ca reflectare a stării de înflorire şi stabilitate a imperiului. Realismul portretistic monetar face posibilă intuirea unor trăsături psiho-temperamentale în fizionomiile redate. Toate aceste comparaţii şi demonstraţii făcute de-a lungul lucrării sunt însoţite de ilustraţii care nu întotdeauna reprezintă scene de pe Columnă, ele folosind ca termen de comparaţie. Fabretti îşi încheie cartea cu un „index de lucruri şi cuvinte memorabile" şi cu un tabel cu explicaţii privitoare la Columnă, orânduite alfabetic, având şi pagina de unde se pot citi.

BDD-A19220 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:12 UTC)

De Columna Traiani Syntagma se numără printre puţinele cărţi de secol XVII care se ocupă în totalitate de acest monument, comentând scenele în care apar obiceiurile dacilor, îmbrăcămintea lor, armele şi stindardele. De asemenea, sunt relevate principalele calităţi ale monumentului sculptural: relieful pregnant, dar destul de jos pentru a nu rupe linia arhitectonică a coloanei, energia de care sunt încărcate figurile, indiferent dacă sunt reprezentate în mişcare sau static, compoziţia echilibrată a scenelor complexe, menţinerea unei înalte tensiuni a tonului poetic al naraţiunii istorice, rezolvarea, extrem de izbutită, a raporturilor spaţiale.

Legătura volumului este originală, simplă, în pergament. Pe cotor, se găsesc două chenare mici, aurite. În partea de sus este chenarul care cuprinde numele autorului şi titlul cărţii; chenarul din josul cotorului cuprinde anul de apariţie al cărţii.

În ţara noastră, cea mai completă lucrare privitoare la Columnă, este cea intitulată ***Columna traiană*** de Teohari Antonescu, apărută la Iaşi în 1910 şi unde se fac referiri la cartea lui Fabretti în subsolul unei singure pagini - fără să pară a fi cunoscută îndeaproape.

Faptul că istoricii Constantin şi Hadrian Daicoviciu, A. D. Xenopol, Vasile Pârvan, în operele consacrate perioadei romane în Dacia nu menţionează lucrarea lui Fabretti, este încă o dovadă a raritătii ei.

De Columna Traiani Syntagma – A Rare Old History Work

Abstract

The library „Gheorghe Asachi" from Iaşi has an interesting collection of old books belonging to the XVIth and XVIIth centuries. This collection comprises a great number of historical works. Among them, we have to mention Raphael Fabretti's book ***De Columna Traiani Syntagma***, which came out printing at Angellus Tinassius printing house in Rome, about 1683.

Fabretti opens his book with a preface *Ad lectorem*, explaining away the importance of this work for history, taking into consideration that there are preserved few documents belonging to Traian's period.

The work is divided in nine chapters; seven of them remarke Traian's reign, the author using a few known historical and literary sources about those times. At the same time, the author tries some considerations

BDD-A19220 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:12 UTC)

on the artistical achievement of the sculptures on the Column. The eight chapter is a comparative study concerning the existing inscriptions from the Roman empire period and the ones on the Column.

The last chapter of the work deals with numismatics. There are commented and compared various monies belonging to Traian's reign (during the Dacian Wars) and even after Traian's reign.

Fabretti ends the book with an index of works and memorable words. We consider this book very important for the collection of our library, because the Traian's Column is an authentic birth certificate for the Romanian people.

BDD-A19220 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:36:12 UTC)